

определению научно-методических основ ее реализации.

Учет индивидуальных психофизических возможностей учащихся обеспечивает оптимальную динамику развития речевой деятельности, содержание обучения предполагает вариативность его использования в начальной школе (на основе возможности перераспределения учебного материала). Соблюдение алгоритма поэтапного формирования и коррекции как основы речевой деятельности рассматривается с точки зрения учета познавательных и речевых возможностей детей с интеллектуальными нарушениями.

Ключевые слова: специальные учреждения общего среднего образования, дети с интеллектуальными нарушениями, младший школьный возраст, функциональная система формирования и коррекции речевой деятельности, педагогическая технология.

Boryak O.V. The pedagogical technology of formation of speech activity of younger students with intellectual disabilities

The theoretical and methodological diagnostics foundations, formation and correction of mentally retarded children speech activity of primary school age were investigated and experimentally proved for the first time. The scientific fundamentals speech foundations disorders caused to mental retardation (MR) are presented: causality, the cognitive specificity component of speech activity during mental retardation, mechanisms of speech disorders in mentally retarded children (MRC).

The functional system of language and speech, its structural components in the disorders development, caused to mental retardation, were investigated. The theoretical substantiation of systemic speech underdevelopment, caused by MR, was shown and qualitative characteristics of its severity were identified.

Characterization of the speech activity of the MRC of the primary school age was generalized as a result of a multifaceted analysis of pedagogical, psychological literary sources.

The diagnosis of speech activity MRC is presented in the study. The organizational and pedagogical conditions for the formation and correction of speech activity were allocated in special educational institutions for children with MRC. The structure and organization of the diagnostic stage of the study was proved: experimental method of investigating speech activity MRC of primary school age (the psycholinguistic aspect); experimental technique for diagnosing speech activity of mentally retarded children of primary school age (logopedic aspect).

The criteria of substantiation for the development of speech activity and differential diagnosis of speech disorders of mentally retarded children of primary school age were proved.

The experiment results showed significant differences from the normal state the basic indicators formation of the provision of the programming subsystem and the interpretation of speech acts (kinesthetic perception, kinesthetic praxis, auditory perception and auditory gnosis). The using of adapted neuropsychological techniques provided new data on spatial, kinesthetic, dynamic gnosis and praxis in mentally retarded children of primary school age.

It has been experimentally proved that children with mental retardation are very disorder not only by the operational-dynamic, but also by the communicative-verbal level of the regulatory subsystem.

As a result, the generalized symptoms of the semiotic subsystem (at expressive and impressive levels), identified at the final stage of research, subsystems of programming and regulation in children with mental retardation in most cases have the appropriate syndromes.

The research results confirmed our assumptions that, in spite of certain scientific developments in the context of the problem under study, its insufficient development both in the theoretical and in the practical direction remains topical. This confirms the need of research work on the problem and correction of speech activity formation of mentally retarded children of primary school age.

Keywords: speech activity, mentally retarded children, junior school age, systemic speech disorders, differential diagnostics, formation and correction of speech activity.

Стаття надійшла до редакції 15.12.2018 р.

Статтю прийнято до друку 15.12.2018 р.

Рецензент: д.пед.н., проф. Шеремет М.К.

Рецензент: д.пед.н., проф. Федоренко С.В.

УДК 33.1-452

Галущенко В.І. victoria.galushchenko@ukr.net

ОСОБЛИВОСТІ СТАНУ ТА ФОРМУВАННЯ ЕМОЦІЙНОЇ ЛЕКСИКИ У ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ

У статті проаналізовано проблему вивчення емоційної сторони мовлення дітей з порушеннями психо-мовленнєвого розвитку. Зокрема, увагу зосереджено на вивченні стану емотивної лексики у дошкільників з порушеннями мовлення. Визначено, що комплексна і максимально ефективна побудова корекційно-навчального впливу неможлива без глибокого знання специфіки становлення мовленнєвої діяльності в нормі, оскільки цілеспрямоване формування порушеної функції може будуватися тільки з урахуванням закономірностей її нормального розвитку. Проаналізовано розвиток емоційної лексики в мовленнєвому онтогенезі, визначені основні етапи формування емоційних компонентів. Обґрунтовано поняття про те, що розвиток емоційної лексики пов'язаний із засвоєнням знань про норми і правила моралі, оскільки слово може бути

засвоєно тільки тоді, коли у дитини є уявлення про предмети і явища, що їх позначають. Визначено, що у процесі розвитку емоцій дитини збільшується і уточнюється її словниковий запас, згідно теорії процесу розвитку емоційної лексики визначено 4 основні етапи засвоєння дітьми словника емоційної лексики, що будуються в нерозривній єдності з розвитком уявлень про емоції та емоційної експресії. Розкрито вплив емоційних забарвлень на виразність та розвиток мовлення дітей з порушеннями психо-мовленнєвого розвитку.

Ключові слова: емоційна лексика, діти з порушеннями психо-мовленнєвого розвитку, старший дошкільний вік.

У дослідженнях багатьох фахівців, що працюють з дітьми з порушеннями психо-мовленнєвого розвитку відзначається, що саме у дітей в дошкільному віці інтенсивно розвиваються емоції та почуття (Л. Божович, Л.Виготський, О.Зопорожець, О.Леонтьєв, Я.Неверович та ін. [1; 3; 4]). Значне місце серед них займає емоційна лексика, що включає емоції і почуття, внутрішні хвилювання людини, його моральні якості.

Питання збагачення емоційно-оцінюваної лексики розглядаються як в психолінгвістичній, в педагогічно-корекційній літературі. Вперше проблема збагачення мовлення дітей дошкільного віку емоційною лексикою була позначена ще у роботах М.Алексєєвої та В.Яшиніної [3]. Вони розглядали оволодіння емоційною лексикою, як головною умовою формування соціально активної особистості старшого дошкільника, підкреслювали важливість засвоєння цієї лексики в єдності з моральним розвитком дитини, досконалості його соціальних контактів з оточуючими. Особливе місце дослідженню емоційно-оцінної лексики приділяє в своїх роботах І.Ю.Кондратенко, розкриваючи її, як засіб комунікації між

дошкільниками, особистісного, суб'єктивного ставлення до того чи іншого предмету, до тієї чи іншої ситуації, засіб вираження особистих почуттів і емоційних хвилювань дитини [3].

У корекційній педагогіці проблема дослідження стану і збагачення емоційної лексики у дітей дошкільного віку з порушеннями мовленнєвого розвитку також одна з важливих та значущих. Дослідження показали, що діти із загальним недорозвиненням мовлення найбільш часто вживають лише, так звані, спрощені слова і вирази, що відносяться до загальноновживаної, стилістично нейтральної лексики. Емоційно-оцінна лексика використовується ними лише вибірково і фрагментарно [1; 2; 4; 6].

Показово, що, недорозвинення мовлення, як і будь-який інший дефект, в першу чергу супроводжується змінами емоційного стану дитини. Володіння емоційною лексикою служить засобом комунікації між дошкільниками, виразом їхніх симпатій і антипатій. Невміння правильно висловити свої почуття, неадекватність мовлення призводять до труднощів спілкування дітей між собою та дорослими.

Нерозуміння настроїв іншої людини часто стає причиною страху, відчуженості, ворожості. У дитини визначається стан «емоційної блокади» [3:4:7]. Від того, наскільки ясно дитина може висловити своє ставлення до тих чи інших предметів та явищ навколишнього світу, залежить його майбутній успіх у дорослому житті.

Комплексна і максимально ефективна побудова корекційно-навчального впливу неможлива без глибокого знання специфіки становлення мовленнєвої діяльності в нормі, оскільки цілеспрямоване формування порушеної функції може будуватися тільки з урахуванням закономірностей її нормального розвитку [1, с. 5].

Емоційний розвиток є суттєвою частиною загального психічного розвитку дитини в перші три роки. Емоції зберігають своє значення і в пізнішому віці, але в ранньому вони переважно провідні, на них будується цілісна поведінка дитини. Ставлення малої дитини до навколишнього середовища визначається і залежить лише від емоцій, що збуджуються різними подразниками і складають основу формування емоційної лексики та емоційного забарвлення мовлення у цілому [3].

Оволодіння словником емоційної лексики має здійснюватися в єдності з розвитком уявлень про емоції. Тільки безпосередньо сприймаючи емоційне життя, «зчитуючи» емоційний стан з особи, жестів, пози, діти вчаться переводити емоції в словесний план, вчаться «читати» і словесно позначати різні настрої, говорити про свої почуття і почуття інших. Засвоєння словесних позначень емоційних проявів, розуміння лексико-семантичної структури даної групи слів можливо тільки при наявності конкретно чуттєвих образів або уявлень дітей про емоції.

Відомо, що з розвитком уявлень про емоції зростає кількість понять, в яких осмислюються емоції, збільшується число параметрів, за якими вони характеризуються. Спочатку діти використовують

два основні параметри: «задоволення - незадоволення», потім з'являються інші параметри: «зв'язок з іншими», «відповідність місця», «відповідність часу» тощо.

У новонароджених переважають інстинктивні емоції, передусім – інстинкт самозбереження (включається харчовий). Наступним є етап органічного відчуття з 1-3 років життя. Основою його являється переробка інформації від ентеро- та інтерорецепторів і виникнення нестійких образних уявлень про дійсність із переживаннями задоволення-незадоволення, приємного-неприємного тощо. З цих відчуттів формується ставлення дитини до близьких. Розвиток епікритичних емоцій спостерігається з 3-4 до 13-14 років. Зв'язок емоцій з органічними потребами переважає ще тривалий час [1].

Р. Лалаєва, Н. Серебрякова вважають, що «розвиток словника дитини тісно пов'язаний, з одного боку, з розвитком мислення і інших психічних процесів, а з іншого боку, з розвитком всіх компонентів мовлення: фонетико-фонематичного та граматичної будови мовлення» [4, с. 4].

За допомогою мовлення, слів дитина позначає лише те, що є доступним для її розуміння. У зв'язку з цим засвоєння лексичного значення слів дитиною відбувається від прямого поодинокого, конкретного, основного до узагальненого та переносного значення [3, с. 27].

У зв'язку з цим, розвиток емоційної лексики багато в чому визначається і соціальним середовищем, у якому виховується дитина. Вікові норми словникового запасу дітей одного і того ж віку значно коливаються залежно від соціального рівня сім'ї, оскільки словник засвоюється дитиною в процесі спілкування». Розвиток слова у дитини відбувається як в напрямку предметної співвіднесеності слова, так і в напрямку розвитку значення [7, с. 6].

До 3,5 - 4 років предметна віднесеність слова у дитини набуває досить стійкий характер. У процесі формування лексики відбувається і уточнення значення слова. Спочатку значення слова полісемантичне, аморфне, розмите. Слово може мати кілька значень. Одне і те ж слово може позначати і предмет, і ознаку, і дію з предметом. Наприклад, слово «ких» може позначати в мовленні дитини і кішку, і все пухнасте (комір, хутряну шапку), і дію з предметом (хочу погладити кішку). Слово супроводжується певною інтонацією, жестами, що уточнюють його значення. Слово набуває різні відтінки значення в залежності від контексту і інтонації [6, с. 8].

При аналізі словника дітей старшого віку відзначається переважання негативної оцінки над позитивною і активне вживання порівняльного ступеня прикметників [3, с. 18].

Розвиток емоційної лексики пов'язаний із засвоєнням знань про норми і правила моралі, оскільки слово може бути засвоєно тільки тоді, коли у дитини є уявлення про предмети і явища, що їх позначають. У процесі розвитку емоцій дитини збільшується і уточнюється її словниковий запас. Згідно теорії процесу розвитку емоційної лексики визначено 4 основні етапи засвоєння дітьми словника емоційної лексики, що будуються в нерозривній єдності з розвитком уявлень про емоції та емоційної експресії:

1. Молодший дошкільний вік. Слово заміщає чуттєвий образ конкретного персонажа: злий вовк, переляканий заєць.

2. Молодший і середній дошкільний вік. Слово заміщає чуттєвий образ ряду ідентичних за емоційним проявом героїв: злі не тільки вовки, але і ведмеді; радісні діти, птахи, звірі. Збільшується кількість слів, що характеризують той чи інший емоційний стан.

3. Середній і старший дошкільний вік. Слово перетворюється в узагальнений сигнал, що позначає емоційний стан, що відноситься до різних груп явищ соціального і культурного життя (здивований тато, продавець в магазині, Дід Мороз на ранковому концерті тощо), поповнюється кількість слів, що позначають настрій, причини емоцій.

4. Старший дошкільний вік. Він пов'язаний з широким використанням сигнального значення групи слів, що позначають емоції, складанням узагальнених емоційних характеристик (впертий Фома, Царівна Несміяна тощо, відважний Котигорошко), спонуканням дітей до називання відтінків настроїв (не дуже радісний, зовсім засмутився, трохи втомлений), розкриття причин настрою; оцінкою моральної сторони емоційних проявів. Кожному етапу розвитку емоційної лексики повинні відповідати адекватні педагогічні впливи.

Вплив емоційних забарвлень на виразність та розвиток мовлення є особливим критерієм розуміння та засвоєння емоційних станів. Мовлення не тільки передає думки, а й характеризує

внутрішній стан дитини; формування усвідомлених емоційних переживань відбувається паралельно з мовленнєвим розвитком та у взаємозв'язку з ним. На основі чуттєвого досвіду спочатку відбувається осмислення емоційної дійсності в формі переживання ситуації, потім дані переживання відокремлюються від конкретної ситуації і в кінцевому підсумку дитина приходиться до переживання самого почуття; всі перераховані етапи формування емоційних переживань опосередковані мовленням. У значенні слів, що позначають емоції, можуть бути відображено певні життєві ситуації і причини, що їх викликали; відносини дитини з дорослим або з однолітком; наміри дитини здійснити певні дії [2].

Емоційна забарвленість мовлення, беручи на себе комунікативну функцію, визначає ефективність спілкування. Міміка, жести, пози, зміна інтонації є «мовою людських почуттів», що дозволяють людині передавати свої хвилювання іншим людям. Виконання цієї функції мовлення має у своєму розпорядженні особливий, специфічний інструмент стимулювання – спеціальну лексику. Саме емоційно-експресивну лексику називають адекватним засобом вираження суб'єктивного ставлення дитини до того чи іншого предмету висловлювання, до тої чи іншої ситуації, а також засобом вираження особистих почуттів або емоційних переживань, наприклад: «доброта», «сум», «радість», «хвилювання», «сміливість», «розуміння», «хитрість», «примхливість» [7].

Традиційно до сфери емоційної лексики прийнято відносити:

- слова, що виражають почуття, пережиті самим промовцем або іншою особою;
- слова-оцінки, що кваліфікують річ, предмет, явища тощо з позитивного або з негативного боку;
- слова, в яких емоційне ставлення до визначеного об'єкту виражається граматично, тобто особливими суфіксами та префіксами.

Перші емоційні забарвлення спостерігаються під час задоволення чи незадоволення у дітей раннього віку як невербальні засоби спілкування, просодичні компоненти мовлення, що у подальшому формуються у емоційно-тембровому відтворенні, як можливості дитини до сприймання та відтворення емоційних станів. Складові просодики є одними з центральних засобів вираження емоційного стану партнерів в комунікації. Вивчення емоційності мовлення, дає можливість одержати багатий матеріал з опису та класифікації тембрів та значень, що виражені їх характеристиками [2].

При вивченні особливостей емоційної лексики у дітей з порушеннями мовленнєвого розвитку перспективним і значущим є психолінгвістичний підхід, що відображує сучасні уявлення про процес розвитку лексики в онтогенезі, різні аспекти її вивчення, а також структуру значення слова (семантичні поля). Проблема розвитку лексичних можливостей у дітей з порушеннями мовлення відображена в роботах Н. Ільїної, Р. Левиної (1958), Г. Чиркіної (1967), Т. Філічевої (1989), Н. Жукової (1990), С. Шаховської (1997), Р. Лалаєвої (1999), Н. Серебрякової (2001), І. Кондратенко (2006), Н. Січкарук, Л. Трофименко, Ю. Рібцун, М. Шеремет та ін. Найбільш ілюстративним в цьому плані є загальне недорозвинення мовлення. Особливість мовлення означеної категорії дітей полягає в тому, що якість і об'єм активного словника у дітей не відповідає віковій нормі.

На підставі аналізу характеру вироблених асоціацій у дошкільників із загальним недорозвиненням мовлення старшого дошкільного віку Н. Серебряковою виділені наступні етапи організації семантичних полів. Перший етап – несформованість семантичних полів. Дитина спирається на чуттєве сприйняття навколишньої ситуації, а значення слова включається в значення словосполучень. Особливе місце займають синтагматичні асоціації («кішка – нявка»). Другий етап – засвоюються смислові зв'язки слів, що відрізняються один від одного за семантикою, але мають ситуативний, образний зв'язок («будинок – дах», «високо – вежа»). Семантичне поле ще структурно не оформлене. Третій етап – формуються поняття, процеси, класифікації, утворюються зв'язки між словами, семантично близькими, що відрізняються лише однією диференційною семантичною ознакою і виявляються в перевазі парадигматичних асоціацій («овоч – помідор»).

Л. Лопатіна також відзначала несформованість багатьох мовленнєвих процесів у дітей з даною мовленнєвою патологією: бідність словника і труднощі актуалізації його в експресивному мовленні; заміни слів тощо; використання слів помилкового узагальнюючого значення. Діти не можуть об'єднати запропоновані картини за групами, не справляються із завданням на підбір слів-антонімів і епітетів до предметів. Труднощі викликають завдання на узгодження прикметників з іменниками, іменників з

числівниками в роді та числі [4].

Особливості емоційно-оцінної лексики та її формування у дітей із системним порушенням мовлення розкрито у дослідженні Н. Січкарук [6]. У роботі розроблено й експериментально перевірено методику формування емоційно-оцінної лексики у дітей старшого дошкільного віку з моторною алалією, що є важливим підґрунтям у практичній діяльності вітчизняних корекційних педагогів.

Т. Туманова в своїх роботах вказує, що дошкільники із загальним недорозвиненням мовлення, на відміну від однолітків, що нормально розвиваються, відчувають значні труднощі в оволодінні первинними словотворчими операціями. [6].

Звертаючись до досліджень І. Кондратенко [3], яка досліджувала особливості мовленнєвого розвитку дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення, можна з максимальною достовірністю охарактеризувати типові труднощі в засвоєнні емоційної лексики у дітей:

- заміна точних слів-визначень прикметниками, що мають дуже широке значення: зла – «нехороша», «погана», весела, сумна – «хороша» тощо;
- заміна назв одних ознак предмета іншими, ситуативно пов'язаними з ними: сумна – «плаксива»; весела – «усміхнена»;
- заміна назв ознак словосполученням або реченням: переляканий – «він боїться»;
- спостерігаються численні помилки у встановленні синонімічних і антонімічних відносин;
- дошкільники із загальним недорозвиненням мовлення не можуть позначити словом свої емоційні стани, внутрішні переживання, у них виникають труднощі при оцінці подій, емоційних ситуацій, чуттєвих переживань інших людей, а також героїв казок, оповідань, віршів.

Підводячи підсумки, слід зазначити, що розвиток емоційної лексики забезпечується комплексом багатоступеневих процесів вищих психічних функцій (сприйняття, пам'яті, уваги, мислення), а також протікає при взаємодії перцептивного, когнітивного і емоційного досвіду. Саме емоційні забарвлення у початковому її розвитку відносяться до невербальних засобів комунікації, що є більш доступними для дітей з мовленнєвою патологією. Перспективу подальших досліджень вбачаємо у розробці та вдосконаленні комплексної корекційної програми розвитку емоційної складової з включенням доступних форм роботи з дітьми з порушеннями психо-мовленнєвого розвитку.

Використана література.

1. **Богуш А.М.** Методика навчання дітей української мови в дошкільних навчальних закладах. Підручник. 2-ге видання, доповнене і перероблене. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2008. –С. 214-440.
2. **Галущенко В.І.** Особливості формування просодичного компонента мовлення у дітей зі стертою формою дизартрії : дис. канд. пед. наук : 13.00.03 / В.І.Галущенко; Південноукр. держ. пед. університет ім. К.Д.Ушинського. Одеса : [Б. в.], 2012. – 247 с.
3. **Кондратенко І.Ю.** Формирование эмоциональной лексики у дошкольников с нарушениями речи // Выявление и преодоление речевых нарушений в дошкольном возрасте: Метод. пособие. - М., 2005. - С. 149 - 190.
4. **Лалаева Р. И., Серебрякова Н. В.** Формирование лексики и грамматического строя у дошкольников с ОНР / Р. И. Лалаева, Н.В.Серебрякова. – СПб. : Союз, 2001. – 218 с.
5. **Рібцун Ю.В.** Корекційна робота з розвитку мовлення дітей п'ятого року життя із фонетико-фонематичним недорозвиненням мовлення : 11 програмно-методичний комплекс / Ю.В. Рібцун. –Тернопіль :Мандрівець, 2014. – 272 с.
6. **Січкарук Н. Д.** Загальна характеристика та особливості розвитку емоційно-оцінної лексики у старших дошкільників з моторною алалією /Н.Д. Січкарук // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 19 : Корекційна педагогіка та спеціальна психологія : зб. наук. праць. – Київ : Вид-во НПУ імені М.П.Драгоманова, 2016. - Вип. 32. Ч. 2. - С. 135-143.
7. **Трофименко Л.І.** Корекційне навчання з розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ: Програмно-методичний комплекс / Л.Трофименко. – 2013. – 108 с.

References

- 1.**Bohush A.M.** Metodyka navchannia ditei ukrainської movy v doshkilnykh navchalnykh zakladakh. Pidruchnyk. 2-he vydannia, dopovnene i pereroblene. – K.: Vydavnychiy Dim «Slovo», 2008. –S. 214-440.
- 2.**Galushenko V. I.** Osoblyvosti formuvannya prosodichnogo komponenta movlennya u ditei zi stertoyu formoyu dizartriyi : dis. kand. ped. nauk : 13.00.03 / V.I.Galushenko; Pivdenno ukr. derzh. ped. universitet im. K.D.Ushynskogo. Odesa : [B. v.], 2012. –247 s.
- 3.**Kondratenko Y.Iu.** Formyrovanye emotsyonalnoi leksyky u doshkolnykov s narushenyamy rechy // Vyiavlenye u preodolenye rechevykh narushenyi v doshkolnom vozraste: Metod. posobyе. - M., 2005. - S. 149 - 190.
- 4.**Lalaeva R. Y., Serebriakova N. V.** Formyrovanye leksyky u hrammatycheskohostroia u doshkolnykov s ONR / R. Y. Lalaeva, N.V.Serebriakova. – SPb. : Soiuz, 2001. – 218 s.
5. **Ribtsun Yu.V.** Korektsiina robota z rozvytku movlennia ditei piatoho roku zhyttia iz fonetyko-fonematychnym nedorozvytkom

movlennia : 11 prohramno-metodychnyi kompleks / Yu.V. Ribtsun. –Ternopil :Mandrivets, 2014. – 272 s.

6. **Sichkarchuk N. D.** Zahalna kharakterystyka ta osoblyvosti rozvytku emotsiino-otsinnoi leksyky u starshykh doshkilnykiv z motornoiu alaliiu /N.D. Sichkarchuk // Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova. Seria 19 : Korektsiina pedahohika ta spetsialna psykhohohiia : zb. nauk. prats. - Kyiv : Vyd-vo NPU imeni M.P.Drahomanova, 2016. - **Вуп. 32. Ч. 2. - S. 135-143.**

7. **Trofymenko L.I.** Korektsiine navchannia z rozvytku movlennia ditei starshoho doshkilnoho viku iz ZNM: Prohramno-metodychnyi kompleks / L.Trofymenko. – 2013. – 108 s.

Галущенко В.И. Особенности состояния и формирования эмоциональной лексики у детей с нарушениями речи.

В статье проанализирована проблема изучения эмоциональной стороны речи детей с нарушениями психо-речевого развития. В частности, внимание сосредоточено на изучении состояния эмотивной лексики у дошкольников с нарушениями речи. Определено, что комплексная и максимально эффективное построение коррекционно-обучающего воздействия невозможно без глубокого знания специфики становления речевой деятельности в норме, поскольку целенаправленное формирование нарушенной функции может строиться только с учетом закономерностей нормального развития. Проанализировано развитие эмоциональной лексики в речевом онтогенезе, определены основные этапы формирования эмоциональных компонентов. Обосновано понятие о том, что развитие эмоциональной лексики связан с усвоением знаний о нормах и правилах морали, поскольку слово может быть усвоено только тогда, когда у ребенка есть представление о предметах и явлениях, которые обозначают. Определено, что в процессе развития эмоций ребенка увеличивается и уточняется его словарный запас, согласно теории процесса развития эмоциональной лексики определены 4 основные этапы усвоения детьми словаря эмоциональной лексики, строятся в неразрывном единстве с развитием представлений об эмоциях и эмоциональной экспрессии. Раскрыто влияние эмоциональных окрасок на выразительность и развитие речи детей с нарушениями психо-речевого развития.

Ключевые слова: эмоциональная лексика, дети с нарушениями психо-речевого развития, старший дошкольный возраст.

Galuschenko V.I. Features of the state and the formation of emotional vocabulary in children with speech disorders.

The article analyzes the problem of studying the emotional side of speech of children with violations of psycho-speech development. In particular, attention is focused on studying the state of emotional vocabulary in preschoolers with speech disorders. It is determined that the complex and the most effective construction of the correctional and educational influence is impossible without deep knowledge of the specifics of the formation of speech activity in the norm, since the purposeful formation of the excited function can be based only on the laws of its normal development. The development of emotional vocabulary in speech ontogeny is analyzed, the basic stages of formation of emotional components are determined. The concept that the development of emotional vocabulary is connected with the mastering of knowledge about norms and rules of morality is grounded, since the word can be learned only when the child has an idea of the objects and phenomena that they are denoted. It is determined that in the process of development of emotions of the child the vocabulary of the child is increased and refined, according to the theory of the development of emotional vocabulary, 4 basic stages of children's learning of vocabulary of emotional vocabulary, which are built in inextricable unity with the development of ideas about emotion and emotional expression, are defined. The influence of emotional colors on expressiveness and development of speech of children with violations of psycho-speech development is revealed.

Key words: emotional vocabulary, children with violations of psycho-speech development, senior preschool age.

Стаття надійшла до редакції 15.12.2018 р.

Статтю прийнято до друку 15.12.2018 р.

Рецензент: д.п.н., проф. Форостян О.І.

Рецензент: д.психол.н., проф. Бистрова Ю.О.

УДК 376-056.262:159.954.2

Дашковська А.В. alisa.dashkovskaya@gmail.com

**МЕТОДИКА ВИВЧЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ УЯВЛЕНЬ ПРО НАРОДНУ ІГРАШКУ
ТА ЇЇ ПРАКТИЧНОГО ВИКОРИСТАННЯ МОЛОДШИМИ УЧНЯМИ ЗІ ЗНИЖЕНИМ ЗОРОМ**

У статті розкривається актуальність питання використання народної іграшки у корекційно-виховному процесі молодших учнів школи для дітей зі зниженим зором. Відмічається значення народної іграшки для виховання та корекції розвитку цієї категорії дітей. Дається характеристика народної іграшки як засобу корекційно-виховної роботи та відмічається важливість власноручного її виготовлення для успішності цього процесу.

Викладено методику та результати вивчення рівней сформованості уявлень про народну іграшку та навичок її практичного використання, а також представлені критерії та показники рівней. Відмічений переважно низький та середній рівні уявлень та вмінь діяти з народною українською іграшкою молодшими учнями зі зниженим зором та охарактеризовано їх особливості.

Ключові слова: народна іграшка, знижений зір, учні молодших класів, уявлення, практичне використання, рівні.